

لىن جىلۋ قۇربانىنىڭ ەسكەرتكىش سارايى:

تۇتقىن جىرى، ادىلدىك ماڭگى ساقئالادى

لىن جيلۋ قۇربانىنىڭ ەسكەرتكىش ساراينىڭ ىشكى كورنىسى.

□ سۈرەتتى انار بۇلت / شىنجاڭ گازەتىنىڭ ئىلشىشى جانبولات ماناربەك ئۆسىرگەن

دى؛ ول تاعى قازىنا ـ سالىقتى بەلسەندە رەتكە سالىپ، جۇمىس رايى مەن تابىسـ تى اداقتاپ، سۇ يىگىلگى قۇرىلمىستارىن سالىپ، كوركەيتىپ، ەكونوميكانى داـ ـ مىتىپ، چول جاساپ، كوپىر سالىپ، قاتناستى جاقسارتىپ، مادەنيەت، وقۇ ـ اعارتۇ سىتەرىن گۈلدەندىرىپ، كۇشارـ ـ داعى ۱۲ ۇلت خالىق بىۇقاراسىنىڭ ايرىقشا قولداۋى مەن قۇرمەتتەۋىنە يە بولادى.

جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىياسى مەن شىڭ شىسايدىڭ بىرلىكسپ قاتناـ ـ سى بۇزىلعاننان كەيىن، شىڭ شىساي شىنجياڭدا قىزمەت سىتەيتىن كوممۇنىسـ ـ تەردى شوعرلى مىرزا قاماققا الادى. 1943 ـ جىلى 2 ـ ايدا لىن جيلۋ 4 ـ تۇرـ ـ مەگە قامالادى. تۇرمەدە لىن جيلۋ «تۇتقىن جىرىن» جازىپ، ولەڭدە توڭـ ـ كەرسىكە ادالدىعى مەن باتىل سەنمەن بىلدىردەدى: “سەنمىدى ۋىمىز بەكەمـ

»(باسى 5 ـ بەتتە)

”شىنجاڭدىعى جانڭا مادەنيەت قوزعاـ

لىسىنىڭ ەڭ ۇلكىەن ەرەكشەلىگى —

ماركىسىزمنىڭ شىنجاڭغا كەلگەننەن ئارالۋى، مۇنىدا شىنجاڭ شۇەيۋانى ماركىسىمدى ۇڭىستىۋىدىنىڭ باستى شەبىى بولدى“، ـ دەيدى شىنجاڭ داشۋەسى ماركىسىز شۇەيۋانى قىزىل مادەنيەتتى زەرەتتەۋ ورتاـ ـ لىعنىڭ مەڭگەرۋشىسى، دوتسەنت رۋان يە، جۇڭگو كوممۇنىستەرى ۱۲ ۇلت وقىتۇـ ـ شى ـ وقۇشلارنا ماركىسىز ـ لەنىنىزمىدى جانە جاپون شاپقىنشىلارنا قارسى تۇرىپ وتاندى قۇتقارۋ يەدپاسىن تىكەـ ـ لەي ۇڭىتتەپ، ولاردىڭ جاپون شاپقىـ ـ شلارنا قارسى تۇرىپ، وتاندى جويىلۇـ ـ دان قۇتقارۋ قوزغالىستارنا بەلسەنە اراـ ـ لاسۇنغا قۇزاۋۇشلىق ەتەپ، شىنجاڭدىعى توڭگەردىسىشل جاستاردىڭ ۇسىپ ـ جەـ ـ تىلۇن جەبەيدى.

سول كەزدە دىچۇاداعى (ۋۇرەنجىنىڭ بۇرىنقى اتاۋى) كىتاب دۇكەندەرىندە جۇڭگو تىلىندە باسلىعان «كاپىتال»، «سوتسىيالىزمنىڭ قىالدان علمىعا دامۋى»، «ماركىستىڭ ۇمىر بايىانى» سىياقتى ماركىستىك، ەنگەلىستىڭ جانە لەنىننىڭ ەڭـ ـ بەكەرى، سونداي ـ اق ماركىسىزدى تاـ ـ نىستىرعان ارناۋلى شىعارمالار اشىق ساتىلـ ـ دى. “1941 ـ جىلدىڭ وزىندە شىنجياڭدا جۇڭگو تىلىندە باسلىعان «سوۋەت وداعى كومپارتىياسىنىڭ (بولشەۋىكىەر پارتىياسى) تارىخى تۇرالى قىسقاشا وقۇلىق» پەن «لەنىنىزم ماسەلەلەردى» اتتى كىتاپتان 10 مىڭنان استامى ساتىلدى، ماركىسىزمنىڭ شىنجاڭدا تارالۋىنىڭ قانداي كەڭ بولعاـ ـ دىعن وسدان بىلۇگە بولادى. ماركىسىز ـ لەنىنىزم تۇرالى كىتاپتاردى وقۇ سول كەزدە ۋىمىر ۇتۇرلى قوعامدىق سالتقا اينالـ ـ دى“، ـ دەدى رۋان يە.

شىنجاڭ گازەتىنىڭ گازەت تارىخى ساراينىا كىرسەڭىز، “ۋىمىر تامىردان جالـ ـ ماسقان قىزىل گەن” كورمە اۋماعىندا سارـ ـ عايىپ كەتكەن «يىمپەريالىزمگە قارسى شىپ» باسلىمىنان دۇ چۇڭۋان، شىن يانپىڭ، جاڭ جۇڭشى، سا كۇڭلى قاتارلى كوممۇنىستەر مەن العاباسار قايراتكەرلەر جازىغان ماسقالالاردان شىنجاڭنىڭ

۳-رەنكى ورتالىقتىڭ شىنجاڭ قىزمەتتى جۈملىدەگى ئاڭگىرە ئۇمچىلىسىنىڭ رۇخنى ئۆزىدەيلىك، داياڭكىلىدندەيلىك

جاندا داۋىردىدىكى جۇڭگوشا سوتسىيالىستىك شىنجاڭ قۇرۇلما قۇلشاناينىق

لىن جىلۋ قۇربانىنىڭ ەسكەرتكىش سارايى:

وڭ جۇەدىرىقتارىن كوتەرىپ، مۇسىنگە قاراپ تۇرىپ، پارتىباعا كىرگەندەگى سەرتىتەرىن قايتادان ەسكە الدى، 85 جاستاعى قادىر ابدىلا تەبىرەنىپ بىلاي دەدى: “لىن جيلۋ بۇقارا ۋۇشىن كوپىر سالىدى، ەمەكتەپ قۇردى، الەان ـ سالىقتى كەشىرمى ەتتى، كوپتەگەن ناقتى ۇس، جاقسى ۇس سىتەدى، ول كوممۇنىستىك پارتىيا بىزدەي ازاپ شەككەن بۇقاراعا يە بولۇعا جىمىرگەن ادام”.

لىن جيلۋ قۇربانىنىڭ ەسكەرتكىش ساراينىڭ ۇتۇسىندىرۋۇشىسى سۇيىنئۇر ۴احمات ۱۲ ۇلت بۇقاراسىنا لىن جيلۋدىڭ قىزىل اڭگىمەلەرىن ايتىپ بەرگەننەن ەرەكـ ـ شە ماقئانئش سەزىنەتتىنن ايتنا كەلپ: “ۇتۇسىندىرۇ بارىسى دا سەنمىدى بەكەمـ دەۋ بارىسى، مەن قىزىل تارىختى ويداعـ

”ساامالدىقتاعى ەدال وسى ورنىندا لىن جيلۋ ۱۲ كۇنى تاڭەرتەڭ تاپچىلماي بۇقارانى قابىلداپ، ۱۲ ۇلت بۇقاراسـ ـ نىڭ تالاپ ـ تىلەكتەرىن تىڭدايدى، بۇـ ـ قارانىڭ قىيىنشىلىقتارىن دەر كەزىندە شەـ ـ شەتتىندىكتەن كوشىلىك ونى جاقىن تارتىپ “لىن ەدىل ۇلىق” اتاپ كەتەدى“. كۇشار قالاسى كۇسان مۇراجابىنىڭ باسـ ـ تىعى ما لىلى بىلاي دەيدى: رۇحى اي مەن كۇندەي شۇعلا شاشىپ، ناعىز ادالدىعى تاۋداعى وزەندەي قۇيىلدى، لىن جيلۋ قۇربان ۋوزىنىڭ بۇكىل ومىردـ ـ مەن ۇلى كومىمىدىنىڭ ۇلەس قوشۇ رۇخىن ۇغىندىردى“. 4 ـ ايدىڭ 20 ـ كۇنى كۇشار قالاسى قانقائام اۋىلى نورباشلام قىستاـ ـ عىنداى 19 ساقا پارتىيا مۇشەسى ەسـ ـ كەرتكىش ساراينىا كەلىپ، لىن جيلۋ قۇرباندى ساعىنا ەسكە الدى، كوپىشلىك

جاپون شاپقىنشىلارنا قارسى سوعىسى ۇشىن مىندەتتى كونسەرت ۇيىمداستىرىپ، ۱۲ ۇلت خالىق جاۋعا بىرگە كەكتەنىپ، جالىپى جۇرت جۇەدىرىقتاي جۇمىلىپ، شىنجياڭنىڭ جاپون شاپقىنشىلارنا قارسى تۇرۇ، وتاندى جويىلۇدان قۇتقارۇ قوزغالىسى ايرىقشا جوعارى ورلەۋگە كونەرىلدى.

”جاپون شاپقىنشىلارنا قارسى سوعىس تاقىرىبىنىداى جىگەرلەنە العا باسۇعا جەبەيتىن اندەر ـ جۇڭخۇا ۇلتىـ ـ نىڭ وتانى قويىلعان قۇل بولمىسى كەلەـ ـ گەن قاھارلى ايقايى. مىندەتتى كونسەرت قويۇ، مىندەتتى ۱۲ ايئۇ سىياقتى قىيىلدار ادامداردىڭ رۇحاني الەمىندە ولشەۋسىز زور رول اتقاردى. ۱۲ قاي جەردە شىرـ ـ قالسا، سول جەردەن جاپون شاپقىنشىلاردـ ـ نا قارسى تۇرۇدىڭ دۇماندى ورلەۋى كوـ ـ تەرىلدى“، ـ دەدى رۋان يە.

جاپون شاپقىنشىلارنا قارسى سوعىس تۇرالى دراملالاردى قاۋىرت ساخاناعا شىعاء رىپ، بۇقارانىڭ ويانىۋىن جەبەدى

تارىخقا قايرىپلا قاراساق، دراما سىنىدى كوركەمەنەر فورماسىن شىنجياڭغا جاپون شاپقىنشىلارنا قارسى سوعىس كەزىندە جۇڭگو كوممۇنىستەرى مەن العاباسار قايراتكەرلەر اكەلگەنن بىلەمىز ـ ول وسى زامانىعى ۇمىردى شىنايى بەينەلەيدى، جاپون شاپقىنشىلاـ ـ رىنا قارسى تۇرۇدى ۇڭىتتەۋىدىڭ، وتانىشلىدىق تارىيىبە جۇرگىزۋىدىڭ جاقسى ۇتاسلى.

”1938 ـ جىلى يان ـ اننان كەلگەن جولداستار «قامشىڭدى تاستا»، «ساقىنق دابىلى»، «اتسىز قاھارمان»، «18 ـ قىركۇبەككە قاندى ازا ۋىمىلدىرۇ» سىياقتى دراملالاردى ورنىدادى، توڭگەـ ـ رىستىك بازالاردا داعدىلى جايتكە اينالـ ـ ەان بۇل ويىندار بۇرىن توڭگەرىستىك ادەبيەت ـ كوركەمەنەردىڭ نە ەكەنن بىلمەيتىن شىنجاڭ كورەرەمەندەرىنىڭ ايرىقشا نىقىلاسىن اۋدارىپ، ۱۲ ۇلت بۇقاراسىنىڭ ۇتاتۇىنا بولىەندى“، ـ دەدى ماي يۇيخۇا.

وسدان سوك شىنجاڭ شىنجياڭ شۇەيۋاننىان

داي جالعاستىرىپ، توڭگەرىستىك اڭگىمەـ ـ لەردى ويداعىداي باياندايمىن“، ـ دەدى. كۇشار قالالىق قوعام حاۋىپسىزدەـ ـ گى مەكەمەسىنىڭ خالىق ساقشىسى رۇستەم روزى كىشكەنتايىنان لىن جيلۋدىڭ اڭگىمەلەرىن تىسڭداپ وسكەن، ول بىلاي دەدى: “نەبارى 27 جاستاعى ۋىمىر توڭگەرىنشى جانڭا جۇڭگونىڭ قۇرىلـ ـ ۋى ۇشىن سەنىمى مەن رۇحاني تالـ ـ پىنىسىنا تاباندى بولپ، ۋوزىنىڭ قىمماتى ۇمىرىن اراندى، ول بىزدەي زامانا جاستارىن ايرىقشا اسەرلەندىرـ ـ دى، لىن جيلۋدىڭ كوممۇنىزم سەنەـ ـ مى، كوممۇنىستىك پارتىيىغا ادالدىعى، خالىققا قامقورلىعى ۱۲رىمىر پارتىيالى كادىرلاردىڭ دا ومىرلىك ۇستانىمىنا اينالۋى كەرەك.

قۇرباندى ەسكە الپى، ساعىنىشتى جەتكىزۇ” سىياقتى بىرىنشە ۇلكەن بولىككە بولىنگەن. لىن جيلۋ قۇرـ ـ باننىڭ ەسكەرتكىش سارايى — اۋتوـ ـ نومىيالى رايوننىڭ ۇيىنىدى مادەني ەسكەرتكىشتەردى قورعاۋ ورنى، اۋتوـ ـ نومىيالى رايوننىڭ وتانىشلىدىق تارىيىبە رايوننىڭ العاشقى توپتاعى توڭگەرىسـ ـ نىڭ مادەني ەسكەرتكىشتەر تىزىمىسە ەنگىزىلگەن. اتالغان ەسكەرتكىش سارايى دۇيسەنبىدەن جۇماعا دەيىن

تولىق كۇن تەگىن اشىلادى، ەكىسۇرسىيالۋ ۋاقتى ساعات 10ئان 30 مىنۇت وتكەننەن ۱9دان 30 مىنۇت وتكەنگە دەيىن.

الدى، سونداي ـ اق ۋاكىلدەر ارقىلى توڭـ ـ كەرىستىك ادەبيەت ـ كوركەمەنەردىڭ ۇشقىنىن بۇكىل شىنجياڭغا تاراتتى.

1939 ـ جىلى 8 ـ ايدا ايگىلى كوركەـ ـ مەنەرشى جاۋ دان قاتارلى 9 ادام دىچۇعا كەلگەن سوك شىنجياڭنىڭ دراما قىيمىلى شارقىتاۋ شىڭىنا شقتى. جاۋ دان تىكەلەي رەجىيسەرلىك ەتكەن دراما «شايقاس» بۇكىل دىچۇا قالاسىن ەدۇر سىلكىندىردى. بۇل دراما 10 نەشە كۇن قويىلعاندا ۱۲ چولى الاڭ ادامعا لىق تولىدى. تۇڭغىش قويىلمىنان ۋىمىر كۇن ىلگەرى، «شىنجياڭ گازەتى» «شايقاس» قويىلمىن تانىستىرۇ ـ باعالاۋ تۇرالى ارنايى سان شىعارۋمەن بىرگە، باساقالا دا جاريالادى. باسماـ ـ قالادا «جاۋ دان قاتارلىلاردىڭ شىنجياڭغا كەلۋى، دراما تەاتىر، ۇلىتىق نەتەنىنىڭ قۇرىلۇى شىنجاڭ دراماسىنىڭ جانڭا كەزەڭگە وتۇنىە مۇمكىندىك جاساپ، شىنجياڭنىڭ جالىپى مادەنيەتـ ـ نىڭ دامۇئىنا اسا ۇلكەن دەمەۋشى كۇش بەردەدى“، ـ دەلىندى.

سونمەن بىرگە ۱۲قايىسى از ۇلتىتارـ ـ دىڭ مادەنيەت جەبەۋ ۇيىمىدارى دا ىركەس ـ تىركەس ويىن ـ ساۋىق اترەتتەـ ـ رىن نەمەسە ئاتۇر ۇيرمەلەرىن، ۱۲ ـ ۋىي ۇيرمەلەرىن قىرىدى. تەاتىر، ۇلىتىق ۱۲ ـ بىلەر ۋىمىرنىڭ كوركىن ۇيرىـ ـ رىپ، شىنجياڭنىڭ ادەبيەت ـ كوركەمەنەر ساھناسىندا بۇرىن بولماعان جانڭا جاعداي اشتى.

”جۇڭگو كوممۇنىستەرنىڭ باسشىلـ ـ ەنىدا جۇرگىزىلگەن جانڭا مادەنيەت قوزعاـ ـ لىسى بولعاندىقتان عانا، سول كەزدەگى شىنجاڭ تەرەزەنى اشپ، دۇنيەگە نازار سالۇعا” مۇمكىندىك الدى، شىنجياڭدىعى ۱۲ ۇلت خالىقنىڭ يەدپاسى مەن مادەنيەـ ـ تىندە جانڭا ويانۇ بولدى، شىنجياڭنىڭ جاپون شاپقىنشىلارنا قارسى تۇرۇ، وتاذـ ـ دى جويىلۇدان قۇتقارۇ قوزغالىسىنىڭ زور تاسقىنى قاپلىتاستى، شىنجياڭنىڭ مادەنيەـ ـ تى، وقۇ ـ اعارتۇى سىياقتى ۇتۇرلى سىتەـ ـ رى جانڭا دامۇشلىققا قول جەتكىزدى“، ـ دەدى ماي يۇيخۇا.